

53/1993. (X. 13.) AB határozat

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnöknek az Országgyűlés által elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény rendelkezései alkotmányellenessége vizsgálatára irányuló indítványa alapján meghozta a következő

határozatot.

1. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 33. § (2) bekezdése alkalmazásánál alkotmányos követelmény az, hogy a büntethetőség el nem évülését csak azokra a bűncselekményekre nézve lehet megállapítani, amelyek büntethetősége az elkövetés idején hatályos magyar jog szerint nem évül el; kivéve, ha az adott tényállást a nemzetközi jog háborús bűncselekménynek, vagy az emberiség elleni bűncselekménynek minősíti, el nem évülését kimondja vagy lehetővé teszi, és Magyarországot az elévülés kizárására nemzetközi kötelezettség terheli.

2. Az Alkotmánybíróság megállapítja: összhangban van az Alkotmánnyal az, ha a Btk. 33. § (2) bekezdését az elkövetés időpontjában hatályos magyar jog elévülési szabályaira tekintet nélkül alkalmazzák a nemzetközi jogban meghatározott alábbi bűncselekményekre:

- a háború áldozatainak védelmére Genfben, 1949. augusztus 12-én kötött egyezményekben meghatározott, az egyezmények közös 2. cikke szerinti nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés esetén elkövetett „súlyos jogsértésekre”;

- a genfi egyezmények közös 3. cikkében a nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés esetén tiltott cselekményekre.

3. Az 1956. évi forradalom és szabadságharc során elkövetett egyes bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásról szóló, az Országgyűlés által 1993. február 16-án elfogadott törvény 1. §-a ellentétes az Alkotmány 57. § (4) bekezdésével és 7. § (1) bekezdésével.

A törvény 2. §-ának alkalmazása azon keretek között alkotmányos, amelyeket az Alkotmánybíróság határozatának 2. pontja kijelölt.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

1. Az Országgyűlés 1993. február 16-án törvényt fogadott el az 1956. októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett egyes bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásról (a továbbiakban: Törvény). A Törvény szövege a következő:

„1. § (1) A népbíraskodásról szóló, az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt 81/1945. (II. 5.) ME rendeletnek az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelet 8. §-ával megállapított 13. §-a 7. pontjában [Hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása - BHÖ. - 84. pontjának g) alpontja] meghatározott, az 1956. októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett bűncselekmények büntethetőségének elévülésével kapcsolatban a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 33. §-ának (2) bekezdését kell alkalmazni.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény büntetési tétele a Btk. 2. §-ára figyelemmel - 81/1945. (II. 5.) ME rendeletnek az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelet 9. §-ával módosított 14. §-ára (BHÖ. 85. pontja) tekintettel - öt évtől tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés.

2. § (1) A háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt, az 1954. évi 32. törvényerejű rendelettel kihirdetett nemzetközi egyezmények közül

a) a hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt Egyezmény 3. Cikkének 1. pontja alapján az Egyezmény 130. Cikkében,

b) a polgári lakosság háború idején való védelmére vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt Egyezmény 3. Cikkének 1. pontja alapján az Egyezmény 147. Cikkében súlyos jogsértésként meghatározott, az 1956. októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett bűncselekmények büntethetőségének elévülésével kapcsolatban - a háborús és az emberiség elleni bűntettek elévülésének kizárásáról az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése által New Yorkban, 1968. november 26-án elfogadott, az 1971. évi 1. törvényerejű rendelettel kihirdetett nemzetközi Egyezmény 1. Cikke a) pontjára is figyelemmel - a Btk. 33. §-ának (2) bekezdését kell alkalmazni.

(2) Az (1) bekezdésben felsorolt bűncselekmények büntetési tétele a Btk. 2. §-ára figyelemmel

a) a szándékos emberölés tényállása esetében - az 1878. évi V. törvény 278. és 279. §-ára (BHÖ. 349. és 351. pontja), a Btk. 166. §-ának (1) és (2) bekezdésében foglalt megkülönböztetésre tekintettel - öt évtől tizenöt évig, illetőleg tíz évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés;

b) a kínzás vagy embertelen bánásmód, ideértve a biológiai kísérleteket is, a nagy fájdalom szándékos előidézése és a testi épség vagy egészség elleni súlyos merénylet elkövetése tényállásai esetében - az 1878. évi V. törvény 303-305. §-ára (BHÖ. 362-364. pontja), illetőleg a Btk. 170. §-ának (3)-(6) bekezdésére tekintettel - hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztés;

c) a hadifoglyoknak vagy védett személyeknek az ellenséges hatalom fegyveres erőiben szolgáltra kényszerítése, a hadifoglyoknak vagy védett személyeknek attól a jogától való megfosztása, hogy a jelen Egyezmény rendelkezéseinek megfelelő szabályos és pártatlan eljárás alapján ítéljenek felette, a törvénytelen elhurcolás vagy áthelyezés, a törvénytelen visszatartás és a túsok szedése tényállásai esetében - az 1878. évi V. törvény 324-325. §-ára (BHÖ. 379-381. pontja), illetőleg a Btk. 175. §-ára tekintettel - hat hónaptól három évig, a sértett halála esetén a Btk. 166. §-ának (4) bekezdésére tekintettel - öt évig terjedő szabadságvesztés;

d) a vagyontárgyaknak a katonai szükség által nem indokolt, nagymérvű, törvénytelen és önkényes megsemmisítése és eltulajdonítása tényállása esetében az 1878. évi V. törvény 344-349. §-ára és az 1948. évi XLVIII. törvény 35. §-ának (1) bekezdésére (BHÖ. 433-437. pontja), a Btk. 321. §-ában foglalt megkülönböztetésre tekintettel - két évtől nyolc évig, öt évtől tíz évig, illetőleg öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés.

3. § (1) Az 1-2. §-ban felsorolt bűncselekmények miatt

a) a nyomozásra kizárólag a Budapesti Ügyészségi Nyomozó Hivatal

b) a bírósági eljárásra kizárólag a Fővárosi Bíróság illetékes.

(2) Az 1-2. §-ban felsorolt bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásra egyebekben a büntető eljárásról szóló 1973. évi I. törvény rendelkezései az irányadók.

4. § Ez a törvény a kihirdetésétől számított nyolcadik napon lép hatályba.”

2. A Btk. 33. § (2) bekezdése szerint nem évül el

a) az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt és az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelettel módosított és kiegészített 81/1945. (II. 5.) ME rendelet 11. és 13. §-ában meghatározott háborús bűntettek,

b) az emberiség elleni egyéb bűncselekmények (XI. fejezet);

c) az emberölés súlyosabban minősülő esetei [166. § (2) bekezdés a)-h) pontjai];

d) az emberrablás és az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak súlyosabban minősülő esetei [177/A. § (4) bekezdés, 355. § (5) bekezdés a) pont];

e) a terrorcselekmény, a légi jármű hatalomba kerítése és a zendülés súlyosabban minősülő esetei, ha a halált szándékosan okozva követik el [261. § (2) bekezdés a) pont, 262. § (2) bekezdés, 352. § (3) bekezdés b) pont] büntethetősége.

3. A köztársasági elnök a törvényt nem hirdette ki, hanem 1993. március 8-án kelt indítványában alkotmányossági vizsgálatát kérte.

Az indítvány szerint az Országgyűlés által 1993. február 16-án elfogadott törvény ugyanazt a tárgykört érinti, mint az Alkotmánybíróság által korábban vizsgált törvényjavaslat. Ezért indítványozza, hogy az Alkotmánybíróság ezen törvény vonatkozásában is vizsgálja meg, az (egyes rendelkezéseiben, illetve egészében) megfelel-e

- a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 15. §-ában,

- az Emberi Jogi Egyezmény 7. § (1) bekezdésében,

- az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében, 7. § (1) bekezdésében, 8. § (1) és (2) bekezdésében, 57. § (2) és (4) bekezdésében, valamint

- az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) AB határozatában írt követelményeknek,

azaz a büntetőjogi legalitás alkotmányos elvének, az állam büntető hatalma korlátozottsága elvének, a jogban való bizalom elvének, a jogbiztonság elvének és ezeken keresztül a jogállamiság követelményrendszerének.

II.

Az Alkotmánybíróság hatásköre az indítványozott vizsgálatra

1. A köztársasági elnök annak előzetes vizsgálatát indítványozta, hogy a Törvény megfelel-e egyrészt az Alkotmány bizonyos rendelkezéseinek, másrészt két nemzetközi egyezménynek.

Előzetes normakontroll csakis az alkotmányellenesség megállapítására irányulhat [Alkotmány 26. § (4) és (5) bekezdés, az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 35. § (2) bekezdés]. Nemzetközi szerződésbe ütközés szempontjából csakis jogszabályt vizsgálhat meg az Alkotmánybíróság (Abtv. 44. §), a jogszabály pedig a kihirdetéssel nyeri el ezt a minőségét. Tehát ki nem hirdetett törvény nemzetközi szerződésbe ütközése vizsgálatára nincs törvényes alap.

2. Olyan jogszabály, törvényjavaslat vagy ki nem hirdetett törvény alkotmányossági vizsgálata során azonban, amely nemzetközi jogi kötelezettséget valósít meg, s még inkább, ha a vizsgálat - mint a jelen esetben is - kifejezetten arra irányul, hogy a belső jog a nemzetközi joggal az Alkotmány 7. § (1) bekezdése szerint összhangban van-e, szükségszerűen be kell vonni a vizsgálatba azt is, hogy a kérdéses belső norma a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségbe ütközik-e, illetve, hogy a nemzetközi kötelezettségvállalás összhangban van-e az Alkotmánnyal.

A nemzetközi joggal összefüggő belső jogszabály alkotmányossága ugyanis *más összefüggésben, más szempontok alapján is* vizsgálendő, mint egy csakis a hazai jogot érintő normáé. A nemzetközi jog figyelembevételétől vagy mellőzésétől függően ugyanannak a normának a vizsgálata más-más eredményre is vezethet. Az Alkotmánybíróságnak tehát be kell vonnia az alkotmányossági vizsgálatba az Alkotmány 7. § (1) bekezdését is, mert a nemzetközi kötelezettségeket megvalósító jogszabályok alkotmányosságának az ott előírt összhang is része.

E tekintetben közömbös, hogy a jogszabály előzetes vagy utólagos alkotmányossági kontrolljáról van-e szó; egyik sem végezhető el a belső jogszabály, a nemzetközi szerződés és az Alkotmány harmóniájának vizsgálata nélkül. A hatásköri korlátokból legfeljebb az következik, hogy az előzetes vizsgálatra irányuló eljárásban a rendelkező rész nem tartalmaz megállapítást a ki nem hirdetett törvény és a nemzetközi szerződés viszonyáról.

III.

A belső jog és a nemzetközi jog viszonya az Alkotmány 7. § (1) bekezdése értelmében

a) A 7. § (1) bekezdés első fordulata, amely szerint a Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, azt mondja ki, hogy ezek az „általánosan elismert szabályok” külön (további) transzformáció nélkül is a magyar jog részei. A transzformációt ebben az általánosságban - vagyis a szabályok felsorolása, illetve meghatározása nélkül - maga az Alkotmány hajtotta végre. Eszerint a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai nem az Alkotmány részei, hanem „vállalt kötelezettségek”. Az, hogy a vállalást és a transzformációt az Alkotmány tartalmazza, nem érinti az Alkotmány, a nemzetközi jog és a belső jog hierarchiáját. Ez az általános belső joggá tétel egyáltalán nem zárja ki, hogy egyes „általánosan elismert szabályokat” külön egyezmények (is) meghatározzanak és azok tekintetében külön transzformáció történjék. Az ENSZ Alapokmánya és a genfi egyezmények tartalmazznak például ilyen szabályokat.

Az Alkotmány 7. § (1) bekezdése azt is jelenti, hogy a Magyar Köztársaság az Alkotmány rendelkezésénél fogva részt vesz a nemzetek közösségében; ez a részvétel tehát a belső jog részére alkotmányi parancs. Ebből következik, hogy az Alkotmányt és a belső jogot úgy kell értelmezni, hogy a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályai valóban érvényesüljenek.

b) A 7. § (1) bekezdés második fordulata - a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangjának biztosítása - minden „vállalt” nemzetközi kötelezettségre vonatkozik, az általánosan elismert szabályokra is. Másrészt az összhangot az egész belső joggal biztosítani kell, az Alkotmánnyal is. Az Alkotmány 7. § (1) bekezdése tehát az Alkotmány, a nemzetközi jogból származó szerződéssel, vagy közvetlenül az Alkotmánnyal vállalt kötelezettségek, valamint a belső jog összhangját követeli meg; az összhang biztosításában figyelemmel kell lenni mindegyikük sajátosságaira.

IV.

A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények sajátosságai

A most tárgyalt ügyben mind az Alkotmány, mind a belső jog értelmezését annak fényében kell elvégezni, hogy a háborús és emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozó normák a nemzetközi jog sajátos részét képezik, amelyben nem csupán államok egymás közötti kötelezettségvállalásáról van szó, hanem amelyben a nemzetközi jog az egyes egyénekre is megállapít kötelezettséget és büntetőjogi felelősséget. Ezzel tehát a nemzetközi jog egyrészt olyan területet érint, amely egyébként a szuverén állam büntető hatalma alá van rendelve, másrészt ezt úgy teszi, hogy a háborús bűncselekmények és az emberiség elleni bűncselekmények sok tekintetben eltérnek a belső büntetőjog alapelveitől és a büntető hatalom gyakorlásának szokásos módjától is.

1. A háborús bűncselekmény és emberiség elleni bűncselekmények esetében olyan bűncselekményekről van szó, amelyek *e minőségükben* nem a belső jog részeként keletkeztek, hanem a nemzetek közössége tartja őket bűncselekménynek, és a nemzetek közössége határozza meg tényállásukat.

Ezek a bűncselekmények - a második világháború idejétől meghatározóvá vált nemzetközi jogi jogfejlődés szerint - nem egyszerűen a legtöbb állam belső büntetőjogában is üldözött cselekmények. (Az emberölés tényállása tehát nem minősíthető fel önmagában emberiség elleni bűncselekménnyé.) Nemzetközi státuszukhoz hozzátartozik a nemzeti jogok fölötti megalapozásuk, akár a természetjogban (a pozitív jog fölötti elvi alapokra hivatkozás a nemzetközi jogon belül is garancia az esetleg önkényes nemzetközi szerződések ellen), akár a

„nemzetközi közösség alapjainak” védelmében, akár abban, hogy ezek a cselekmények az emberiséget veszélyeztetik: elkövetőik „az emberi nem ellenségei”. Jelentőségük tehát nagyobb annál, semhogy büntethetőségük az egyes államokban való elfogadásuktól, vagy az államok mindenkor büntető politikájától függhetne.

2. A háborús bűncselekményeket és az emberiség elleni bűncselekményeket *a nemzetközi közösség üldözi és bünteti*: egyrészt nemzetközi bíróságok útján, másrészt azzal, hogy *az államoknak, amelyek tagjai akarnak lenni a nemzetek közösségének, vállalniuk kell* üldözésüket.

A nürnbergi és tokiói nemzetközi bíróságok vezették be és alapozták meg ezt a nemzetközi büntetőbíráskodást; nyomukon haladva a népirtásról szóló 1948-as egyezmény is előírányzott nemzetközi büntetőbíráskodást, ezt azonban nem állították fel. Az államok nemzetközi egyezményekben kötelezték magukat az ilyen bűncselekmények megbüntetésére. Az egyes átfogó emberi jogi egyezmények végrehajtásán örökődő nemzetközi szervek (bizottságok és bíróságok) gyakorlatában az utóbbi 10-15 évben egyre határozottabban kirajzolódik azoknak az államoknak elmarasztalása, amelyek belső jogukban nem tesznek eleget e kötelezettségüknek. (Elsősorban az Amerika-Közi Emberi Jogi Bíróság és Bizottság határozataiban bontakozik ki az államok nemzetközi jogból fakadó kötelessége a büntetőjogi üldözésre, amelyet amnesztiával sem kerülhetnek meg.) A nemzetközi bíráskodás ismét felmerült az Öbölháború kapcsán; majd napjainkban a Biztonsági Tanács létre is hozott egy nemzetközi bíróságot azon személyek megbüntetésére, akik felelősek a nemzetközi humanitárius jog súlyos megsértéséért a korábbi Jugoszlávia területén, 1991 után. [A BT 808 (1993) és 827 (1993) számú határozata.] A BT 808-as határozata felkérte a Főtitkárt, hogy készítse el a határozat végrehajtásához szükséges anyagot: ez gyakorlatilag a Nemzetközi Bíróság statútuma és annak részletes indokolása (Report).

A Statutum és a Report (1993. május 3.) különös jelentősége, hogy - éppen a nullum crimen sine lege követelménye miatt, a Statutum 2, 3, 4 és 5. szakaszában - részletesen megállapítja és tartalmazza azt a nemzetközi anyagi jogot, amelynek szabályai „minden kétséget kizáróan a [nemzetközi] szokásjog részei, úgy hogy fel sem merül az a probléma, hogy számos, de nem minden állam részese bizonyos egyezményeknek.” (Report 34. pont.) Az alkalmazandó jog tehát független az egyes államok belső jogától. Összhangban van ezzel, hogy a Bíróság a hatáskörébe tartozó bűnök megbüntetésében a nemzeti bíróságok felett áll. Noha az utóbbiakat eljárásra bátorítja a főtitkár Jelentése, a Statutum úgy rendelkezik, hogy a Nemzetközi Bíróság az ügyeket bármely eljárási szakban magához vonhatja; továbbá a ne bis in idem is csak annyiban érvényesül, hogy a nemzetközileg már megbüntetett bűnös nem állítható többé nemzeti bíróság elé, fordítva azonban nem így van: a Nemzetközi Bíróság újból ítélezhet, ha a nemzeti bíróság az emberiség elleni büntetést közönséges bűncselekményként kezelte, vagy ha a nemzeti eljárás nem volt pártatlan, független vagy tisztességes, vagy ha a nemzetközi bíráskodás kikerülésére alkalmazták (10. Cikk).

3. Az az állam tehát, amely a háborús bűncselekményeket vagy az emberiség elleni bűncselekményeket üldözi és megbünteti, *a nemzetek közösségének mandátuma alapján cselekszik, a nemzetközi jogban megállapított feltételek szerint*. A nemzetek közössége esetenként igényt is formál arra, hogy nemzetközi szervek útján felülbírálja azt a nemzeti gyakorlatot, amely nem felel meg a nemzetközi jognak.

A nemzetek közössége büntető hatalma más feltételek és más korlátok között működik, mint az egyes államoké; az eltérések az általa üldözött bűncselekmények sajátosságából, különösen az egész emberiségre nézve bennük rejlő veszélyből erednek, amelyek miatt kiemelték őket a nemzeti megítélésből.

4. A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi jogi alapú üldözése és megbüntetése csak garanciák között történhet; önellentmondás lenne az emberi jogokat ezek nélkül védeni. A garanciákat azonban nem lehet felcserélni vagy helyettesíteni a nemzeti jog garanciáival.

a) *A nullum crimen sine lege garanciáját a nemzetközi jog magára érti, s nem a belső jogra*. „A nemzetközi szokásjog”, „a civilizált nemzetek által elismert jogelvek”, „a nemzetek közössége által elismert jogelvek” az a lex, amely a magatartást a nemzetek közössége által (nemzetközi szervezetek vagy a közösségbe tartozó államok útján) üldözendőnek és büntetendőnek minősíti - függetlenül attól, hogy a belső jog tartalmaz-e hasonló bűncselekményeket, vagy hogy a megfelelő egyezményeket az egyes országok belső joggá tették-e. A háborús bűncselekmények és az emberiség elleni bűncselekmények súlyossága, az, hogy általuk a nemzetközi béke és biztonság, illetve maga az emberiség kerül veszélybe, nem egyeztethető össze azzal, hogy büntethetőségük nemzeti jogoktól függjön. Az emberiség elleni bűncselekmények meghatározásának függetlenségét a nemzeti jogoktól a Nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék Alapszabálya 6. Cikkének c) pontja mondta ki: az ott felsorolt cselekmények emberiség elleni bűncselekménynek minősülnek, „akár sértették annak az országnak a belső jogát, amelyben elkövették, akár nem”. Az 1968. évi New York-i Egyezmény szintén az emberiség elleni büntettek meghatározása részévé teszi a klauzulát: „még akkor is, ha e cselekmények nem sértik annak az országnak belső jogát, ahol azokat elkövették”. Hasonlóan, az 1973-ban az ENSZ Közgyűlése által elfogadott „Principles of Cooperation” (a háborús bűnösök üldözésében és megbüntetésében) büntetni rendeli az emberiség elleni bűncselekményeket, „akárhon is követték el őket”. A nemzetközi humanitárius jog sérelmére a volt Jugoszláviában elkövetett büntettek megbüntetésére létrehozott Nemzetközi Bíróság által alkalmazandó anyagi jog meghatározásakor kifejezetten elutasították, hogy a Bíróság akár a nemzetközi humanitárius szokásjogot

inkorporáló belső jogot is figyelembe vegye; mert a nemzetközi humanitárius jog kétségkívül szokásjoggá vált szabályai e minőségükben „kielégítő alapot nyújtanak a joghatóság tárgyi megalapozására”. (Report, 36. pont.) Ez is a két jogrend külön kezelésének elvét erősíti meg.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 15. Cikke (1) bekezdése - amely tartalmában megegyezik az Európai Emberi Jogi Egyezmény 7. Cikke (1) bekezdésével - arra kötelezi a részes államokat, hogy a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvét feltétlenül tartsák be. A nemzetközi jogban meghatározott bűncselekményre való hivatkozás („Senkit nem szabad elítélni olyan cselekményért, amely elkövetése idején a hazai vagy a nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény”) az irodalom szerint kizárólag olyan bűncselekményekre vonatkozik, amelyek a belső jogban vagy ratifikálás, vagy a közvetlen alkalmazás folytán kétségkívül büntetendők.

Az Egyezségokmány 15. Cikk (2) bekezdése szerint: „E Cikk nem képezi akadályát valamely személy bíróság elé állításának és megbüntetésének olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely elkövetése idején a nemzetek közössége által elismert jogelvek szerint bűncselekmény volt.” (Tartalmilag hasonló az Európai Emberi Jogi Egyezmény 7. Cikk (2) bekezdése, azzal az eltéréssel, hogy a „nemzetek közössége” helyett a „civilizált nemzetek” kifejezést használja.) Ez a kivétel teszi lehetővé a fent körülírt sui generis nemzetközi jogi bűncselekmények üldözését a részes államok által akkor is, ha azok tényállása és büntethetősége nem része a belső jognak. Ebből értelemszerűen következik az is, hogy ezeket a cselekményeket az egyezmények a nemzetközi jogban kialakított feltételek szerint engedik üldözni és büntetni. A (2) bekezdések így nyilván áttörnek a belső jogban az egyezmények által is megkövetelt büntetőjogi garanciát, annál is inkább, mert az Európai Egyezmény 15. Cikk (2) bekezdése, illetve az Egyezségokmány 4. Cikk (2) bekezdése a nullum crimennulla poena garanciák feltétlen érvényesülését még háború és szükséghelyzet idejére is feltétlenül előírja. A (2) bekezdés azon államokra nézve, amelyek a bűncselekmények elkövetése utáni időben inkorporálták jogukba a háborús bűncselekményekre és az emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozó nemzetközi jogi normákat, a belső jog szempontjából a visszaható hatályú büntető törvényhozás engedélyezésével jelent egyet. Ezeket a cselekményeket a nemzetközi jognak kellett az elkövetés idején büntetendővé nyilvánítania, és nem a belső jognak.

Történetileg a kivétel a II. világháborúval kapcsolatos háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények büntethetőségére vonatkozott. A nemzetközi jogfejlődés azonban folyamatosan eloldotta a „nemzetközi humanitárius jog” elleni bűncselekmények körét a háborús kontextustól, illetőleg függetlenítette a belső jogi bűnüldözés feltételeitől az elévülés tekintetében is, amennyiben két egyezmény is készült a háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények el nem évüléséről.

b) A nemzetközi anyagi jogot vagy eljárást meghatározó egyetlen dokumentum sem tartalmaz időbeli korlátozást a háborús és emberiség elleni bűntettek büntethetőségére nézve. A nürnbergi és tokiói eljárás befejezése után azonban a háborús bűncselekményeket az egyes államok gyakorlatilag belső joguk alapján üldözték, s a belső jog szerinti elévülési idő lejártának közeledtével egyes belső jogokban sor került az elévülés törvényi meghosszabbítására vagy kizárására. Az 1968-as New York-i Egyezmény célja éppen az ezzel kapcsolatos, a belső jogból folyó bizonytalanságok és esetlegességek kiküszöbölése volt, amikor kimondta, hogy az Egyezményben felsorolt háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények „függetlenül elkövetésük időpontjától nem évülhetnek el”. Az Egyezmény preambulumból nyilvánvaló az az álláspont, hogy a belső jogok szerinti „közönséges bűncselekmények” és a háborús bűncselekmények, illetve emberiség elleni bűncselekmények nem kezelhetők azonosan.

A New York-i Egyezmény abban az időszakban jött létre, amikor az emberiség elleni bűncselekmények „közös”, nemzetközi üldözésének eszméje háttérbe szorult. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy az ott meghatározott háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények tekintetében „a büntethetőség és a büntetés végrehajtásának elévülését kizárják, illetve, ahol ilyen elévülés van, eltöröljék”.

Az Európai Emberi Jogi Egyezmény 7. Cikkének (2) bekezdése, illetve az Egyezségokmány 15. Cikkének (2) bekezdése elvileg lehetővé teszi, hogy a belső jogi elévülés szabályait a nemzetek közössége által meghatározott bűncselekményekre nem alkalmazzák a részes államok. E megengedő szabállyal szemben a New York-i Egyezményben kötelezettségvállalásról van szó. Az Egyezmény továbbá kifejezetten visszaható hatályú.

Az Egyezményt gyakorlatilag a harmadik világ államai és az akkori szocialista államok ratifikálták csak. Ez az akkori politikai körülményekre visszavezethető tény azonban az el nem évülés rendezésének egyébkénti időszerűségét nem érintette. 1974-ben készült el és nyílt meg aláírásra az Európa Tanácsban kidolgozott „Európai egyezmény az elévülés alkalmazhatatlanságáról az emberiség elleni bűncselekményekre és a háborús bűntettek”. Ez az egyezmény a Genocidium-egyezményben meghatározott emberiség elleni bűncselekmények és a genfi konvenciókban külön meghatározott háborús jogsértések mellett a háború jogának „bármely összehasonlítható megsértésére” terjed ki, vagyis nem követi az emberiség elleni bűncselekmények kiterjesztését. Az elévülhetetlenség főszabályként a jövőre, az egyezménynek az adott államban való hatálybalépése után elkövetett cselekményekre vonatkozik. Visszaható hatálya annyiban van, ha az elévülési idő még nem telt le; azaz az Európai Egyezmény szerint csak az elévülés meghosszabbításáról van szó. Az

egyezményt egyedül Hollandia ratifikálta (1981), s rajta kívül csak Franciaország (1974) és Belgium (1984) írta alá. Az európai államok többsége a háborús bűncselekmények el nem évülését belső jogában oldotta meg.

V.

A nemzetközi jogban megállapított bűncselekmények és az Alkotmány

1. A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények tényállását és büntethetőségük feltételeit is a nemzetközi jog határozza meg; ezeket a bűncselekményeket - közvetlenül vagy az államok kötelezésén keresztül - a nemzetek közössége üldözi és bünteti. A háborús és emberiség elleni bűncselekmények megbüntetésére vonatkozó szabályok - mivel ezek az emberiséget és a nemzetközi együttélést alapjaikban veszélyeztetik - kogens nemzetközi jogot képeznek. Amely állam ezt nem vállalja, nem vehet részt a nemzetek közösségében.

A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozó szabályok kétségekívül a nemzetközi szokásjog részei; a nemzetek közössége által elismert általános elvek, a magyar Alkotmány szóhasználata szerint „a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai” közé számítanak. E szabályokat a magyar jog az Alkotmány 7. § (1) bekezdésének első fordulata szerint „elfogadja”; s ezért külön transzformáció vagy adaptáció nélkül azok közé a „vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek” közé számítanak, amelyeknek a belső joggal való összhangját ugyancsak az Alkotmány idézett bekezdése írja elő második fordulatában.

A háborús és emberiség elleni bűncselekmények megbüntetésére vonatkozó nemzetközi köteletség a teljes kogens nemzetközi joganyagra vonatkozik. Nem vállalható tehát anélkül, hogy a magyar jog ne fogadná el a büntethetőség nemzetközi jog szerinti feltételeit is. Ha a háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények bármely, a nemzetközi szokásjog egyértelmű részét képező szabályát is a magyar jog másként értelmezné, a belső jogban e néven üldözött bűncselekmények megszűnének a nemzetközi jog értelmében vett háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények lenni. A magyar állam ilyen eljárása egyébként sem változtatna a nemzetközi jogi parancson és az állam kötelezettségén, s nem változtatna semmit az ilyen tetteket elkövetők nemzetközi büntetőjogi felelősségén sem.

2. A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi jogi szabályozása nincs tekintettel a belső jogokban érvényesülő nullum crimen elvre, amikor ezeket a bűncselekményeket attól függetlenül büntetni rendeli, hogy elkövetésükkor a belső jogban büntetendők voltak-e. Ez csak akkor ellentmondás, ha a nemzetközi jog és a belső jog összhangját úgy akarnánk elérni, hogy a nemzetközi jogot a belső jog feltételeihez igazítjuk. Az adott esetben azonban nem egyszerűen arról van szó, hogy a háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények esetében kivételt teszünk a nemzeti büntetőjogban feltétlenül érvényesülő nullum crimen sine lege szabály alól. A kérdés tehát nem korlátozható arra, hogy a nemzetközi humanitárius jog sérelmére elkövetett bűncselekmények sajátos szabályai az Alkotmány 57. § (4) bekezdés keretébe illeszthetők-e. Az alkotmányossági problémát annak figyelembevételével kell megfogalmazni és eldönteni, hogy az adott esetben az Alkotmány 7. § (1) bekezdése kifejezett rendelkezésénél fogva egyidejűleg egy másik jogrend, a nemzetközi jog bizonyos szabályai is kötelezően érvényesülnek. A nemzetközi jog érvényesülése e bűncselekmények vonatkozásában a nemzetek közösségében való részvétel feltétele, amit tehát az Alkotmány kifejezetten elismer, alkalmazni és a belső joggal harmonizálni rendel, s aminek eltérő belső jogi kezelése a nemzetközi kötelezettségen és felelősségen mitsem változtatna. A nemzetközi jog előli elzárkózás lenne az Alkotmány 7. § (1) bekezdésével ellentétes. Nem a nullum crimen elve törik itt meg, hanem annak a belső jogra való szorítása. A nemzetközi jog a maga rendszerén belül megköveteli, hogy a bűncselekmények az elkövetés időpontjában a nemzetek közössége által elismert általános elvek alapján - a fent nemzetközi szokásjognak nevezett szabályok értelmében - háborús bűncselekményeknek vagy az emberiség elleni bűncselekményeknek minősüljenek. A magyar állam büntető hatalmán keresztül e bűncselekmények esetében valójában a nemzetek közösségének büntető hatalma érvényesül a nemzetek közössége által meghatározott feltételek szerint és garanciák között. A nemzeti jog annyiban alkalmazható, amennyiben azt a nemzetközi jog kifejezetten rendeli (mint ez például a büntetési tételek tekintetében előfordul). A nemzetközi jog eltérő tartalmú, kifejezett és kogens szabályával szemben a nemzeti jog nem érvényesülhet.

A belső és a nemzetközi büntetőjog közötti összhangteremtésnek különböző útjai lehetnek. Lehet kifejezett szabályt alkotni a két rendszer függetlenségéről. Így járt el az Egyezségokmány és az Európai Emberi Jogi Egyezmény a maga területén, amikor kimondta, hogy a nullum crimen-szabály feltétlen belső jogi érvényesítésére vállalt nemzetközi kötelezettség nem törik meg a háborús bűncselekményekre és emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozó nemzetközi jogi szabályok érvényesítésével, azaz a belső jog ennek nem akadálya. Az Európai Egyezmény, illetve az Egyezségokmány megengedő rendelkezése megkönnyíti a nemzetközi szabálynak a belső jogba való integrálását - azt, amit a magyar Alkotmány „összhangnak” nevez. Az említett egyezmények természetesen csak a nemzetközi jog oldaláról segíthetnek. Az „összhang” belső jogi oldalát a nemzeti jogoknak kell megoldaniuk. Az egyezményhez hasonló megengedő vagy értelmező szabály

hiján (amilyent pl. a portugál alkotmány ismer), erre az Alkotmánynak a nemzetközi jogra is figyelemmel lévő értelmezése ad lehetőséget. Ez az Alkotmány 7. §-a szerint egyben alkotmányos kötelesség is.

A fenti gondolatmenet alapján nem áll fenn ellentét az Alkotmány 57. § (4) bekezdése és a 7. § (1) bekezdése között, hanem ezek egymásra tekintettel értelmezendők. A nullum crimen elv feltétlen belső jogi érvényesülését garantáló 57. § mellett a 7. § (1) bekezdés erejénél fogva alkotmányosan érvényesülnek a nemzetközi büntetőjognak a háborús bűncselekményekre és az emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozó szabályai.

3. Azok a nemzetközi egyezmények és dokumentumok, amelyek a háborús bűncselekményeket és emberiség elleni bűncselekményeket meghatározzák, és amelyek kétségkívül a nemzetközi jog általánosan elismert és feltétlenül érvényesülő szabályai, nem rendelkeznek az elévülésről. Ezért az egyes államok, amelyek e bűncselekményeket a nemzetközi szokásjog szerint üldözik, alkalmazhatják saját belső jogukat a büntethetőség vagy a büntetés elévülésére, s nem kötelesek azok elévülhetetlenségét kimondani. Az 1968-as New York-i Egyezmény a háborús és emberiség elleni bűncselekmények el nem évüléséről, illetve az 1974-es hasonló tárgyú Európai Egyezmény az elévülés alkalmazhatatlanságáról e bűncselekményekre nem tekinthető a nemzetközi szokásjog részének vagy a nemzetközi jog általánosan elismert szabályának. Azok az államok azonban, amelyek a fenti két egyezmény valamelyikét is ratifikálták, nemzetközi jogi kötelezettséget vállaltak arra, hogy az azokban meghatározott háborús bűncselekményeket és emberiség elleni bűncselekményeket visszamenőleges hatállyal is elévülhetetlennek tekintik.

Magyarország az 1971. évi 1. tvr.-rel kihirdette a New York-i Egyezményt. Ezzel nemcsak az elévülhetetlenségre vállalt nemzetközi kötelezettséget, hanem a nemzetközi jog értelmében vett emberiség elleni bűncselekmények körét is szélesebben ismerte el, mint ahogy az a nemzetközi jogban „általános”. Az egyezmény értelmében ide tartozik ugyanis az apartheid és a fegyveres támadás vagy megszállás útján való elűzés is.

Annak eldöntésénél, hogy az egyezménnyel vállalt kötelezettség az Alkotmány 57. § (4) bekezdésének értelmezésénél ugyanúgy vehető-e figyelembe, mint a nemzetközi jog általános szabályai, annak van súlya, hogy az el nem évülés szabályai szorosan kötődnek a háborús és emberiség elleni bűncselekmények természetéhez, valamint hogy e tekintetben a nemzetközi jogfejlődés egy még világos irányú, de le nem zárt folyamatáról beszélhetünk. A nemzetközi jog maga elévülési szabályt nem tartalmaz. A New York-i Egyezmény - preambuluma szerint - csupán egyértelművé teszi ezt a nemzetközi jogi helyzetet, s a részes államok számára egyszersmind kizárja a belső jog esetleges elévülési rendelkezését. Az egyezmény tehát e bűncselekmények nemzetközi jogi szabályozásának jellemző vonását, a büntethetőségnek a belső jogoktól való függetlenségét a büntethetőség időtartamára is kiterjeszti. Ha az alapvető kérdés tekintetében - ami a sui generis nemzetközi jogi feltételek érvényesülése a belső jog mellett - az alkotmányellenesség kizárható volt, ez a megítélés érvényes erre az azonos jellegű, és csupán járulékos kötelezettségvállalásra is. Az Alkotmánybíróság a büntetőjogi felelősség összes alkotmányos feltételét a belső jogra nézve egységesen értelmezte a 11/1992. (III. 5.) AB határozatban. Így jár el az Alkotmánybíróság a nemzetközi jogi büntető felelősség tekintetében is.

4. Az alkotmányosság megköveteli, hogy a nemzetközi büntetőjog szabályai kizárólag a nemzetközi jogban meghatározott tényállások és feltételek tekintetében érvényesüljenek.

a) A Törvény 1. §-ában meghatározott bűncselekmény nem minősül a nemzetközi jog értelmében háborús bűncselekménynek.

A népbíráskodásról szóló, az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt 81/1945. (II. 5.) ME rendeletnek az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelet 8. §-ával megállapított 13. §-a 7. pontjában meghatározott [a BHÖ. 84. pontjának g) alpontjába felvett] bűncselekmény tényállása értelmében háborús bűnös az, „aki bármilyen formában olyan tevékenységet fejtett vagy fejt ki, illetőleg mozdított vagy mozdít elő, amely a népek háború utáni békéjének vagy együttműködésének megnehezítésére vagy megbontására, avagy nemzetközi viszály előidézésére alkalmas”.

Ilyen tényállás nem szerepel egyetlen olyan nemzetközi egyezményben vagy dokumentumban sem, amely a háborús bűncselekményekre és az emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozó szabályokat tartalmazza, s különösen nem azokban, amelyek kétségkívül a nemzetek közössége által elismert jogelvének, illetve nemzetközi szokásjognak minősülnek. E joganyagot legújabbban a korábbi Jugoszlávia területén elkövetett háborús és emberiség elleni bűncselekmények megbüntetésére felállított Nemzetközi Bíróság statútuma állapította meg. A nemzetközi humanitárius jog kogens szabályai felölelik az 1949. augusztus 12-én kötött genfi egyezményekben definiált „súlyos jogsértéseket”; a háború jogának és szokásainak megsértését, úgy ahogy az 1907. évi hágai egyezmény szabályait a Nürnbergi Nemzetközi Törvényszék értelmezte és alkalmazta; a népiirtás megelőzéséről és büntetéséről szóló 1948. évi egyezmény szerint büntetendő magatartásokat, akár háború, akár béke idején követik el őket; s végül az emberiség elleni bűncselekményeket, a Nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék Alapokmánya és ítéletei által elismert formában, akár nemzetközi, akár belső fegyveres konfliktusban is követték el őket a civil lakosság ellen. E tényálláscsoportokon belül a vonatkozó egyezmények és dokumentumok pontosan meghatározzák az elkövetési magatartásokat. Az Alkotmánybíróság a jelen eljárásban nem vizsgálja, hogy a Törvény 1. §-ában meghatározott bűncselekmény tényállása nem alkotmányellenesen általános megfogalmazású-e, de megállapítja, hogy ez az általános tényállás nem

minősíthető a nemzetközi jog szerinti háborús bűncselekmények pontosan meghatározott elkövetési magatartásai alá esőnek.

A fentiek alapján a Törvény 1. §-ában meghatározott, kizárólag a belső jogba tartozó bűncselekményre a Btk. 33. § (2) bekezdése szerinti elévülhetetlenség - a belső joghoz mért - visszaható hatállyal alkotmányosan nem alkalmazható, hanem csak akkor, ha az elkövetés idején a magyar jog erre a cselekményre az elévülhetetlenséget megállapította. A Törvény időbeli hatálya „az 1956. októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett” egyes bűncselekményekre terjed ki. Ebben az időszakban a magyar jog a kérdéses bűncselekményre nem tartalmazott elévülhetetlenséget kimondó szabályt. Ezért a Törvény az 1. § időbeli és tárgyi hatálya alá tartozó bűncselekmény tekintetében alkotmányellenesen rendeli a Btk. 33. § (2) bekezdésének alkalmazását. Az egyes konkrét bűncselekmények büntethetősége elévülésének megállapítása nem a törvényhozásra tartozó kérdés.

b) A Törvény 2. §-a a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt egyezményekben „súlyos jogsértésként” meghatározott, az 1956. októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett bűncselekmények büntethetőségének elévülésével kapcsolatban - a háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények elévülésének kizárásáról szóló 1968. évi New York-i Egyezmény 1. Cikke a) pontjára is figyelemmel - az egyezmények közös 3. Cikkének 1. pontja „alapján” rendeli a Btk. 33. § (2) bekezdésének alkalmazását.

A „súlyos jogsértések” a genfi egyezmények közös 2. Cikkében meghatározott nemzetközi jellegű fegyveres összeütközésekre vonatkoznak. A nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközések esetére nem ezeket, hanem az egyezmények közös 3. Cikkében megállapított magatartásokat tiltják az egyezmények. Az egyezmények külön cikkben tüzetesen meghatározzák a védett személyek körét is; a „súlyos jogsértések” csak ezek terhére követhetők el. (Ld. a hadifogoly-egyezmény 4. és 130., illetve a polgári lakosság védelmére vonatkozó egyezmény 4. és 147. Cikkét. Az utóbbi egyezmény pl. csak azokat a személyeket védi, akik annak az összeütköző Félnek vagy megszálló Hatalomnak hatalmában vannak, amelynek nem állampolgárai, az egyezményben nem részes államok polgáira, illetve a semleges államok diplomáciai védelemben részesíthető polgáira az egyezmény védelme nem vonatkozik.) Ezzel szemben a közös 3. Cikk rendelkezései azokra a személyekre, „akik az ellenségeskedésben nem vesznek közvetlenül részt”, „mindenkor és mindenütt” érvényesek.

A Törvény szövegezése a genfi egyezmények különböző személyi és tárgyi alkalmazási körre szóló rendelkezéseit egymásra vonatkoztatja, és az egyezményekben nem szereplő összefüggést létesít közöttük. Belső jogszabály nemzetközi szerződés tartalmát nem változtathatja meg. Ezért a Törvény jelenlegi szövegével kapcsolatban joggal merülnek fel alkotmányossági aggályok.

Az Alkotmánybíróság rámutat arra, hogy az 1968. évi New York-i Egyezmény a genfi egyezményekben tiltott cselekmények közül nemcsak a „súlyos jogsértéseket” teszi elévülhetetlenné. Az el nem évülési egyezmény I. Cikk a) pontja - amelyre „figyelemmel” a Törvény a Btk. 33. §-ának alkalmazását előírja - valóban hivatkozik a „súlyos jogsértésekre”, de úgy, mint a Nürnbergi Törvényszék Alapokmányában meghatározott háborús bűntettek példaira. Az I. Cikk szerint „függetlenül elkövetésük időpontjától, nem évülhetnek el a következő bűncselekmények: a) A Nürnbergi Nemzetközi Katonai Bíróságnak az 1945. évi augusztus hó 8-án kelt Alapokmányában meghatározott ... háborús bűntettek, különösen azok, amelyeket az 1949. évi augusztus 12. napján kelt genfi egyezmények „súlyos jogsértések”-ként sorolnak fel.

A genfi egyezmények közös 3. Cikkében meghatározott cselekmények az emberiség elleni bűncselekménynek minősülnek, s azokat a minimális követelményeket tartalmazzák, amelyeket mindegyik összeütköző Fél „legalább” köteles megtartani, s amelyek „mindenkor és mindenütt tilosak” (szemben a háborús „súlyos jogsértések” meghatározott alkalmazási körével). A közös 3. Cikk 2. pontja szerint az összeütköző felek külön megállapodással hatályba léptethetik a genfi egyezmények egyéb rendelkezéseit is, s erre törekedni fognak. A „súlyos jogsértések” büntethetősége a 3. Cikk alkalmazási körében tehát külön egyezményt igényel. A 3. Cikkbe felvett tilalmak viszont a hágai Nemzetközi Bíróság szerint „az emberiség alapvető megfontolásain” (elementary considerations of humanity) alapulnak, s semmilyen fegyveres konfliktus esetén sem szeghetők meg, függetlenül az összeütközés nemzetközi vagy belső jellegétől. (Nicaragua v. United States, 1986. június 27-i ítélet, I. C. J. Reports, 1986, 114. old.) Az emberiség elleni bűncselekmények meghatározása kapcsán hivatkozik a genfi konvenciók 3. Cikkére a volt Jugoszlávia területén elkövetett bűncselekményekre felállított Nemzetközi Bíróság statutumát indokoló Report is (47. pont).

Nem évül el tehát a genfi egyezmények közös 3. Cikkében meghatározott cselekmények büntethetősége sem: amennyiben ezek - akár a sértettek személye, akár az elkövetési magatartás miatt - nem esnének a New York-i Egyezmény I. Cikke a) pontjában meghatározott háborús bűncselekmények fogalma alá, a b) pontban meghatározott emberiség elleni bűntettek elévülhetetlensége terjed ki rájuk.

c) Az Alkotmánybíróság felhívja a figyelmet arra is, hogy a New York-i Egyezmény szerinti, visszaható hatályú el nem évülés kizárólag az egyezményben felsorolt, a nemzetközi jogban meghatározott bűncselekményekre vonatkozik. Az ezek által védett tárgy megkülönbözteti őket a belső jog hasonló tényállású bűncselekményeitől. Például az emberölés csak akkor minősül emberiség elleni bűntettnek, ha „tömegesen”, illetve „széles körű és rendszeres támadás részeként” követték el. Az Alkotmánybíróság rámutat arra, hogy az

egyres bñncselekmények háborús vagy emberiség elleni bñncselekményé minősítésének helyességét végső soron a nemzetközi közösség ellenőrzi, amennyiben azok az ügyek nemzetközi emberi jogi bizottság vagy bíróság elé kerülhetnek.

d) A háborús bñncselekmények és emberiség elleni bñncselekmények jellemző vonása, hogy arra tekintet nélkül büntetendők, hogy az elkövetési ország jogát sértették-e. A New York-i Egyezmény I. Cikk b) pontja az emberiség elleni bñncselekmények tekintetében megerősíti, és az I. Cikkben meghatározott valamennyi bñncselekményt tekintve a visszaható hatályú el nem évülésre is kiterjeszti ezt az elvet. Nincs tehát jelentősége annak, hogy a genfi egyezmények kihirdetése szabályszerűen megtörtént-e, illetve, hogy az annak végrehajtására vállalt kötelezettségének a magyar állam a Törvény időbeli hatályának megfelelő időszak előtt, azaz 1956. október 23. előtt eleget tett-e. Az elkövetők felelőssége a nemzetközi jog szerint ettől függetlenül fennállt, s az esetleg későbbi belső jogi törvényhozás ezt a felelősséget eredeti terjedelmében érvényesítheti.

5. A Törvény 2. §-ával kapcsolatos alkotmányossági aggályok orvoslására az az elvi lehetősége lett volna az Alkotmánybíróságnak, hogy a genfi egyezmények 3. Cikke és a „súlyos jogsértéseket” meghatározó cikke egymásra vonatkoztatását megszünteti. Ezt azonban vagy a 3. Cikk, vagy a súlyos jogsértésekre vonatkozó cikkeknél a Törvényből való törlése útján érhetne volna csak el. Mivel mindkét cikk szerepeltetése elvileg alkotmányos lehetett volna, továbbá mert az országgyűlési jegyzőkönyvekből sem lehetett bizonyosságot szerezni arról, vajon a törvényhozó szándéka elsősorban a „súlyos jogsértések” elvülhetlenségének megerősítésére irányult-e, vagy ezek kiemelésére csupán a New York-i Egyezmény értelmezése indította, valamint hogy ebben az esetben szándéka átfogta-e a „súlyos jogsértések” szankcionálásától elválaszthatatlan szűkítéseket a védett személyi kör tekintetében, az Alkotmánybíróság nem ezt a megoldást választotta.

A 38/1993. (VI. 11.) AB határozatban az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az Alkotmánybíróság elkerüli a jogszabály, illetőleg jogszabályi rendelkezés megsemmisítését, ha a jogrend alkotmányosságát és a jogbiztonságot enélkül is biztosítani lehet. Ilyenkor az Alkotmánybíróság azoknak az értelmezéseknek körét határozza meg általában, az alkotmányos követelményekkel, amelyek esetén a jogszabály az Alkotmánnyal összhangban van. [IV. (2) a) pont.]

Az Alkotmánybíróság ezzel összhangban - a jogalkalmazás esetleges kételyeinek eloszlátása végett is - szükségesnek ítélte, hogy a Btk. 33. § (2) bekezdése alkalmazásával szembeni alkotmányos követelményeket, amelyeket a határozat rendelkező részének 1. pontjában kötelező erővel meghatározott, a Törvény 2. §-ában szereplő nemzetközi jogi bñncselekmények vonatkozásában ugyancsak a rendelkező részben, kötelező erővel konkretizálja. Ezzel elkerülhetővé vált a Törvény 2. §-a alkotmányellenességének kimondása; s a Törvény 2. §-a csupán része lett annak a szélesebb körnek, amelyben - a törvényhozás további menetétől függetlenül is, az alkotmánybírósági határozat kötelező erejénél fogva - a genfi egyezmények alkotmányosan alkalmazhatók.

Dr. Sólyom László s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke,
előadó alkotmánybíró